

Maria Montessori

Komesarović, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:046593>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-06**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI
STUDIJ**

**IVANA KOMESAROVIĆ
ZAVRŠNI RAD**

MARIA MONTESSORI

Zagreb, listopad 2016.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Petrinja)

PREDMET: Problemi u ponašanju djece

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Ivana Komesarović

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Maria Montessori

MENTOR: Prof.dr.sc. Siniša Opić

Zagreb, listopad 2016.

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
2	MONTESSORI PEDAGOGIJA	2
2.1	Biografija Marie Montessori	2
2.2	Koncept Montessori pedagogije	4
2.2.1	Načela Montessori pedagogije.....	5
2.3	Montessori pedagogija u Hrvatskoj.....	7
2.4	Razvoj djeteta	8
2.4.1	Razdoblje od rođenja do 3. godine.....	9
2.4.2	Razdoblje od 3. do 6. godine	10
2.5	Ljudske sklonosti	12
2.5.1	Sklonost orijentaciji.....	12
2.5.2	Sklonost redu	12
2.5.3	Sklonost istraživanju	12
2.5.4	Sklonost komuniciranju	12
2.5.5	Sklonost djelovanju	13
2.5.6	Sklonost rukovanju	13
2.5.7	Sklonost mišljenju	13
2.5.8	Sklonost radu	13
2.5.9	Sklonost ponavljanju.....	14
2.5.10	Sklonost točnosti i preciznosti	14
2.5.11	Sklonost usavršavanju.....	14
2.6	Razdoblja posebne osjetljivosti	15
2.6.1	Razdoblje posebne osjetljivosti za govor	15
2.6.2	Razdoblje posebne osjetljivosti za red	15
2.6.3	Razdoblje posebne osjetljivosti za uočavanje malih dijelova cjeline	15
2.6.4	Razdoblje posebne osjetljivosti za poboljšanje osjetilnih sposobnosti..	16
2.6.5	Razdoblje posebne osjetljivosti za spretnost u kretanju	16
2.6.6	Razdoblje posebne osjetljivosti za društveno ponašanje	16
2.7	Pripremljeno okruženje i njegova uloga	16
2.7.1	Uloga odgojitelja u pripremljenoj okolini	18
2.8	Grupa djece u Montessori vrtiću	19
2.9	Montessori prostor i Montessori pribor	20
2.9.1	Montessori prostor	20

2.9.2	Montessori pribor	21
2.10	Montessori odgojitelj.....	22
2.10.1	Osobine Montessori odgojitelja.....	23
2.10.2	Zadaci Montessori odgojitelja:.....	25
2.11	Montessori vježbe za dob od 3 do 6 godina	26
2.11.1	Vježbe praktičnog života	27
2.11.2	Vježbe za razvoj osjetilnosti	27
2.11.3	Vježbe za matematiku.....	28
2.11.4	Vježbe govora	29
2.11.5	Vježbe kozmičkog odgoja	30
2.12	Slijed Montessori vježbi.....	31
2.12.1	Prvi stupanj.....	31
2.12.2	Drugi stupanj	31
2.12.3	Treći stupanj	31
2.12.4	Četvrti stupanj	32
2.12.5	Peti stupanj	32
2.13	Odstupanja u ponašanju.....	32
2.14	Integracija djeteta s teškoćama u razvoju u Montessori grupi.....	34
2.15	Opservacija u Montessori dječjem vrtiću „Srčeko“.....	35
2.15.1	Centar za razvoj matematike	36
2.15.2	Centar za jezik – Hrvatski i Engleski jezik	39
2.15.3	Centar za kozmički odgoj	41
2.15.4	Centar za vježbe iz svakodnevnog života	43
2.15.5	Centar za razvoj senzomotorike.....	48
3	ZAKLJUČAK.....	50
4	LITERATURA	51

SAŽETAK

U ovom radu se obrađuju se Montessori pedagogija, metoda i načela na kojima se ona temelji kao i Montessori prostor i Montessori materijal. Načela Montessori pedagogije predstavila je sama Maria Montessori te su ona ostala nepromijenjena do danas. Prema učenju Marie Montessori promatranje djece je ključno u cilju shvaćanja djetetovih mogućnosti i sagledavanju potreba u samostalnom razvoju. Montessori metoda u potpunosti uvažava dječju individualnost, samomotivaciju, jedinstvenu dječju sposobnost samorazvoja i usavršavanja vlastitih sposobnosti te razvijanje potencijala. Pripremljena okolina je izuzetno važna u cjelokupnoj koncepciji zbog toga što služi kako bi indirektno pobudila interes i zanimanje kod djece za određene aktivnosti i kako bi prilikom izvođenja vježbi omogućila djetetu da shvati smisao istih. Ključne sastavnice pripremljene okoline su posebno oblikovan didaktički materijal, složen po svom rasporedu. Montessori materijal je autentičan, univerzalan i u svim Montessori vrtićima u svijetu je isti. Didaktički materijal podijeljen je na materijal za vježbe praktičnog života, materijal za jezik, materijal za razvoj osjetila, materijal za matematiku i materijal za kozmički odgoj. Navedeni materijali potiču razvoj osjetila, pružaju mogućnost konkretnog razumijevanja apstraktnih pojmova i učvršću vezu mozga i ruku. Prema Montessori pedagogiji pripremljen odgajatelj je temelj promjena u obrazovanju. Odgojitelj djetetu pristupa individualno te mu pruža indirektnu pomoć za samoodgoj. Montessori odgojitelj mora razviti sposobnost indirektnog vođenja, dopustiti djetetu da samo gradi svoju ličnost, nalazi osobni ritam, samo odlučuje i postaje neovisno. Montessori sustav koncepcijski se razlikuje od ostalih pedagoških pristupa i sadrži jedinstven pristup djetetu i njegovim potrebama. To je filozofija razvoja prema kojoj pojedinac stječe operativna znanja potrebna za njegovo buduće sudjelovanje kao odrasle osobe u društvu. Osobnim djelovanjem i postizanjem uspjeha u svom radu dijete jača svoje samopouzdanje, razvija poštovanje, ljubav i pozitivnu suradnju sa drugom djecom kao osnovu za buduće demokratsko djelovanje.

Ključne riječi: Maria Montessori, Montessori materijal, Montessori odgojitelj, pripremljena okolina

SUMMARY

This paper deals with the Montessori pedagogy, used methods, Montessori environment and Montessori materials. The principles of Montessori pedagogy were developed by Maria Montessori and they haven't changed since then. According to the teachings of Maria Montessori observation of children is crucial in understanding the child's possibilities and needs in self-development. Montessori method fully respects the child's individuality, self-motivation, a unique children's ability of self-development and improvement of their own skills and developing potential. The prepared environment is extremely important in the overall concept. Environment on indirect way evokes curiosity and interest in children to certain activities and also allows the child to understand the meaning of them. Key components of the prepared environment are specifically designed learning materials. Montessori material is authentic, universal and in all Montessori childcare centers in the world the same. The didactic material is divided into several groups: material for exercises of practical life, language material, sensorial material, mathematics material and material for cosmic education. The aim of the didactic materials is to educate the senses by means of repeated exercise. They develop the child's independence, self-confidence, concentration, compliance, coordination, and order. According to Montessori pedagogy prepared educator has key role in education. Montessori educator must develop the ability of indirect management, allow child to build his personality, make decisions and become independent. Montessori system is conceptually different from the other pedagogical approaches and has unique access to the child and his or her needs. This is the philosophy of development by which an individual acquires operative knowledge needed for its future participation as adults in society. Personal action and achievements child strengthens their self-confidence, develop respect, love and positive cooperation with other children as a basis for future democratic action.

Keywords: Maria Montessori, Montessori material, Montessori educator, environment

1. UVOD

Montessori pedagogija je posebna, obuhvatnija metoda odgoja na čijim se temeljima nadahnjuju mnogi vrtići i škole diljem svijeta, pa tako i u Hrvatskoj. Učenja Marie Montessori zasnivaju se na promatranju djeteta u cilju shvaćanja njegovih mogućnosti i sagledavanja potreba da mu se udovolji u samostalnom razvoju. Najjednostavnije i najkraće rečeno, cilj Montessori pedagogije nije razvijanje sposobnosti, znanja i vještina kod djeteta nekim nametnutim putevima izvana, nego se to nastoji postići razvijanjem djetetove samostalnosti i emancipacije koja treba dovesti do zrelog razvoja osobe. Ova pedagogija u potpunosti uvažava dječju individualnost i od nje uvijek polazi, a to se najbolje može sažeti u osnovnom načelu Montessori pedagogije koje glasi „Pomozi mi da to učinim sam“.

U prvome dijelu rada obrađivati će se pedagogija Marie Montessori i sama metoda, a dotaknuti ćemo se i načela Montessori pedagogije i o tome kako oni pomažu dječjem razvoju.

U drugom dijelu rada upoznat ćemo se s Montessori prostorom i Montessori materijalom čija je posebnost didaktička oblikovanost koja pomaže u razvoju određenog područja života te u razvoju samopouzdanja i stvaranja bolje slike o sebi. Približit ćemo se i načelima Montessori pedagogije i načinu na koji utječe na dječji razvoj.

2 MONTESSORI PEDAGOGIJA

2.1 Biografija Marie Montessori

Maria Montessori jedna je od najvažnijih osoba modernog odgoja koja je svoj život posvetila zastupanju prava djeteta i dokazivanju njegovih izvandrednih intelektualnih sposobnosti.

Rođena je 31. kolovoza 1870. godine u Chiaravalleu nedaleko od Ancone kao jedino dijete u obitelji uspješnog državnog službenika. Njeni roditelji su željeli da postane učiteljica. Svojom tvrdoglavošću uspješno se tome usprotivila. Činjenica da je kasnije ipak cijeli život radila kao učiteljica je posljedica odluke koju je donijela tek kao odrasla žena. Svojom upornošću je upisala studij medicine kao prva žena u Italiji te ga je uspješno završila 1896. godine. Nakon završetka studija započinje s istraživačkim radom na odjelima sa slaboumnom djecom. Radilo se o djeci koja se nisu mogla uklopiti u obitelj ili školu. Maria Montessori je shvatila da je slaboumnost prije svega pedagoški problem i da za razvoj djeteta u ljudsko biće nije dovoljna samo briga za tjelesno zdravlje.

Na Mariu Montessori utjecali su radovi Rousseaua, Pestalozzija i Fröbela. Fröbel je sredinom 19. stoljeća već otvorio svoj prvi dječji vrtić u kojem je razvijao prve radne materijale i igračke za djecu. Pomoću geometrijskih tijela u obliku valjka, kocke i piramide djeca su u vrtiću razvijala motoriku (Matijević, 2001).

U svojoj tridesetoj godini života Maria Montessori odlučuje produbiti znanja iz područja znanosti te studira antropologiju, psihologiju i filozofiju odgoja nastojeći otkriti „tajnu djeteta“. Već od prvih dana liječničke prakse surađuje s kolegom dr. Giuseppeom Montesanom s kojim naposljetku ostaje trudna. Međutim, on se oženio drugom ženom, a za Mariu bi rođenje izvanbračnog djeteta u to vrijeme moglo značiti kraj svakog javnog djelovanja. Ona odluči tajno roditi dijete i povjeriti ga na čuvanje jednoj obitelji na selu. Odluku je teško donijela te je zato u svojim spisima poslije često isticala važnost i potrebu čvrste veze djeteta i majke u prvim mjesecima života. Ipak, prihvatila je razvoj djeteta kod ljudi koji su ga posvojili. Kad je odrastao, vodila ga je sa sobom na službena putovanja predstavljajući ga kao rođaka. Poslije je on postao njezin dugogodišnji vjerni pomoćnik i suradnik.

1907. godine u San Lorenzu otvorena je njezina prva dječja kuća pod imenom „Casa dei Bambini“ koja se nalazila u jednom vrlo siromašnom predgrađu Rima. Maria Montessori kuću je opremila namještajem koji je bio primjeren djeci po svojoj veličini te je dala napraviti poseban senzomotorički materijal koji je djeci postavljao određene zahtjeve. Primjetila je da se djeca sa veseljem igraju s tim materijalom te da je igra spontana i dugotrajna, a da su djeca koncentrirana. Djeca su sama, prema vlastitom izboru smjela odlučiti čime će se baviti te su ubrzo počela razvijati pozitivno društveno ponašanje, bila su ljubazna i susretljiva te su pokazivala veliko zanimanje za sve što ih je okruživalo.

Bila je iznimno obdarena osjećajem za smisao i svrhu ljudskog života, duboko zaokupljena čovjekom, neprekidno svjesna da je svako biće dio ukupnog sklada čitavog svemira. Prema Mariinom shvaćanju odgoj nema svrhe ako se odgojnim postupcima ne usmjerava ka dobrom. Tražila je promjenu dotadašnjeg pristupa odgoju djece, promjenu ponašanja odraslih prema djeci te razvila pedagošku metodu koja je potpuno drugačija od uobičajenih pedagogija. U njezinu središtu je dijete, a cilj je ostvarenje svih njegovih prirodnih potencijala u neovisnoj i odgovornoj odrasloj osobi.

Godine 1909. objavljuje knjigu „Il Metodo“ koja je ubrzo prevedena na dvadesetak jezika. Iste godine organizira prvi tečaj za učitelje i druge zainteresirane, na kojem izlaže svoje ideje i prikazuje materijal. 1913. godine organizirala je prvi međunarodni tečaj za učitelje u Rimu, na kojem je sudjelovalo 87 sudionika iz cijeloga svijeta. Iduće je godine objavljena njena knjiga na engleskom: „Dr. Montessori's Own Book“ u kojoj objašnjava kako se izrađuju i koriste njeni materijali. Njezini kasniji radovi objavljuju se u knjigama: „Dječja otkrića“, „Kreativno dijete“, „Od djetinjstva pa do mladenaštva“. Godine 1929. uz pomoć sina osniva međunarodno udruženje: Association Montessori Internationale, koje je organiziralo međunarodnu razmjenu stručnjaka te osposobljavanje učitelja i odgajatelja, što i danas još uvijek radi. Godine 1949. nominirana je za Nobelovu nagradu za mir. Umrula je 6. svibnja 1952. godine u Nordwijku kraj Amsterdama.

2.2 Koncept Montessori pedagogije

Pedagogija Marie Montessori temelji se na znanstvenom promatranju spontanog učenja djece, na poticanju vlastitog djelovanja djeteta i njegove samostalnosti te na poštovanju djetetove osobnosti. U središtu Montessori pedagogije je dijete. Ona gleda i poštuje dijete u njegovoj cjelovitosti.

Temeljna misao Montessori pedagogije zapravo je „Pomozi mi da to učinim sam“. Cijela pedagoška teorija Marie Montessori skrila se u ovih par riječi. Ona je na ovaj način pokušala reći kako djetetu odrasla osoba nije potrebna neprestano, već da ono samo mora istraživati svoju okolinu. Poštivanje djetetovih želja je važno i prema djeci se ne bi trebalo ponašati s nadmoći kao simbolom autoriteta.

Za Mariu Montessori ne postoji ništa iznad djeteta i sve je podređeno djetetu. Ona je bila zaokupljena čovjekom te je smatrala da svako biće ima golemu svrhu u stvaranju ovoga svijeta (Philipps, 2003).

Cilj Montessori pedagogije je njegovati dječju osobnost, indirektno potičući interese djeteta za različita područja, a učenje ostvarivati prirodnim procesom. Djeci treba ponuditi bogatu okolinu kako bi oni ostvarili svoje vlastite mogućnosti. Montessori pedagogija odgovara na potrebe djeteta razrađujući poseban materijal i vježbe za različita područja djetetova života. Od samih početaka rada s djecom, Maria Montessori je smatrala kako svako dijete ima određenu unutarnju motivaciju za učenje. Smatrala je da je svako dijete potrebno pažljivo promatrati kako bi se shvatilo na kojoj je razini to dijete. Djecu treba razumjeti kako bi im na najbolji mogući način pomogli da ostvare svoj potpuni razvoj (Britton, 2000).

Montessori sustav polazi od ideje slobode, odnosno slobodnog odgoja. Maria Montessori smatrala je da djeca trebaju imati potpunu slobodu u odlučivanju i djelovanju pa se tako i zalagala za prava djece i njihov neometan razvoj. Njoj odgoj nije bio samo šturo podučavanje djece već osmišljeni rad i okolina gdje djeca mogu ostvariti sve svoje potencijale i mogućnosti (Seitz i Hallwachs, 1997).

Montessori metoda je prisutna u svim zapadnim zemljama Europske Unije i Sjedinjenih Američkih Država već stotinu godina. Svi Montessori vrtići i škole rade po jednakim načelima koje je postavila Maria Montessori u svojim knjigama i

radovima i koriste isti didaktički materijal neovisno o tome u kojem dijelu svijeta se nalazili. Cilj same metode je njegovati posebnost svakog djeteta i njihove interese usmjeravati ka usvajanju i obogaćivanju znanja. Djeca se indirektno potiču na različite aktivnosti, a istovremeno se prati prirodni ritam razvoja svakog djeteta. Stoga je zabranjeno međusobno uspoređivati djecu jer takvo što može dovesti do osjećaja manje vrijednosti.

2.2.1 Načela Montessori pedagogije

2.2.1.1 Načelo upijajućeg uma

Od samog početka djetetov um upija sve iz svoje okoline, a kako se s vremenom razvija, počinje i razlikovati to što je usvojilo. Između ostaloga, dijete upija i socijalna ponašanja koja proizlaze iz određenih situacija, kako pozitivne, tako i negativne. Dijete svojim osjetilima sve upija nesvjesno, bez izabiranja, neumorno i neograničeno. U skladu s tim možemo izdvojiti karakteristike rasta i razvoja djece prema godinama. Dijete preko osjetila gradi svoje mentalne sposobnosti. Smatra da su genetski uvjetovane aktivnosti upijajućeg uma usmjerene traženju smisla i da kroz jačanje individualnosti razvijaju i potiču djetetov odnos prema kulturi i sredini kojoj živi. Već u ovoj dobi djeca prepoznaju nacionalne osjećaje, pripadnost ili mržnju te religioznu osjetljivost, a stječu i utiske s područja kulture, glazbe i općenito umjetnosti. Važno je spomenuti kako se pri tome djeca ne umaraju upravo zahvaljujući sposobnosti nesvjesnog i neumornog upijanja činjenica koje ih okružuju. U drugom razdoblju, od treće do šeste godine, djeca žele svjesno i samostalno opipati ono što je njihov um već upio. U ovom razdoblju razvijaju se intenzivne potrebe za bogatim osjetilnim utiscima, koji s vremenom postanu ključni za razumijevanje svijeta, a važno je istaknuti i kako se sada razvija intenzivna potreba za kretanjem.

2.2.1.2 Načelo promatranja

Načelo promatranja je jedno od temeljnih načela na kojima Montessori pedagogija počiva. Kvalitetno neposredno promatranje zahtijeva veliko strpljenje i kompetenciju odgojitelja. Promatrati treba kontinuirano jer se dijete neprestano mijenja i tako ukazuje na nove potrebe, a cilj promatranja je upravo to, uočavanje potreba djeteta. Promatrajući dijete moramo biti vrlo tihi, izvana pasivni, a iznutra vrlo aktivni što

znači da djetetu treba dopustiti da samo otkriva i istražuje jer će tako razvijati svoju samostalnost.

2.2.1.3 Načelo stege/discipline

Što se ovoga načela tiče, važno je spomenuti kako je cilj Montessori pedagogije odgojiti pristojno i odgovorno dijete. Dijete se tako poučava uljudnom ophođenju i ne dopušta se ljutnja i otimanje. Naime, Maria Montessori je odlučila kako bi u pripremljenoj okolini trebao biti samo po jedan pribor od svake vrste, ako bi neko dijete već uzelo taj materijal, drugom djetetu se objašnjava kako treba čekati svoj red, a vrlo je važno i vraćanje svakog materijala na svoje mjesto.

2.2.1.4 Načelo radnog instinkta

Maria Montessori je smatrala kako radni instinkt jača u adekvatnoj, pripremljenoj okolini, disciplini i slobodnom izboru. Naglasak je stavljala na slobodan rad jer on vodi disciplini koja dolazi iz samog djeteta. Za slobodan rad potrebno je ispuniti neke preduvjete, a to su da stručnjaci vode računa o razdobljima posebne osjetljivosti djeteta, da materijali i općenito okolina odgovaraju psihomotornom razvoju djece u grupi. Posebno se teži disciplini jer se u kaosu gubi volja za radom, a samim time i pozitivno ozračje u grupi.

2.2.1.5 Načelo samostalnosti

Načelo samostalnosti je uvelike povezano sa slobodnim izborom. Naime, djeca sama izaberu aktivnost i samostalno je provede. Biraju je vođeni interesom pa se tada stvaraju temeljni uvjeti za koncentriran rad djeteta. Osim za samostalnost kod izbora aktivnosti, ovo se načelo odnosi i na izbor mjesta za rad i na izbor partnera. Samostalnost u izboru je odraz djetetovog zanimanja i motivacije, a Maria Montessori je bila svjesna činjenice da će djeca biti uspješnija u nekom radu ako ga sami izaberu.

2.2.1.6 Načelo tišine

Promatrajući djecu, Maria Montessori je shvatila kako djeca zapravo vole tišinu. Ona ih smiruje i često je izvor ljudskog djelovanja. Važno je uvesti vježbe tišine u

svakodnevnici vrtića, kako bi se djeca umirila, opustila te razmišljala. Tišina duboko zadire u biće djeteta, tako i u cijelu okolinu.

2.2.1.7 Načelo kontrole pogreški

Sav Montessori materijal je oblikovan tako da dijete, ukoliko pogriješi, može samo svoju grešku i ispraviti. Zadaća odgojitelja je da pažnju djeteta usmjerava ka pravilnom korištenju materijala i isto tako, ispravljanju grešaka, ako do njih dođe.

2.2.1.8 Načelo razlikovnih skupina

U Montessori vrtićima prisutno je načelo heterogenosti. Mladi uče od starijih, a stariji imaju ulogu „odgojitelja – mentora“. Ono što se razlikuje u Montessori metodici od drugih jest činjenica da su grupe u vrtićima mješovite te da u tim grupama ima i djece s poteškoćama u razvoju. Maria Montessori je tu djecu nazivala „djecom siromašnog duha“. Njihove mentalne različitosti utječu i na sam izbor aktivnosti kojima se bave.

2.2.1.9 Načelo tri stupnja

Maria Montessori je smatrala kako se djetetov razvoj odvija kroz tri stupnja. U prvom stupnju dolazi do povezivanja senzorne percepcije s imenom, u drugom stupnju dolazi do prepoznavanja predmeta i naposljetku, u trećem stupnju dijete imenuje predmete.

2.2.1.10 Načelo ponavljanja

U Montessori pedagogiji se djecu potiče da izabranu aktivnost ponavljaju više puta. Nikako se djecu ne smije prekidati u igri već ih se potiče da ju ponavljaju. Razlog tome je taj što djeca imaju potrebu ponavljati određenu aktivnost više puta kako bi se u tome izvještali. Dok je ponavljaju, djeca se ne umaraju, nije im dosadno, potpuno su samostalna i ne trebaju pomoć sa strane.

2.3 Montessori pedagogija u Hrvatskoj

U našoj zemlji je već 1912. godine u časopisu „Napredak“ Hrvatskog pedagoško-književnog zbora Ljudevit Krajačić pisao o Montessori metodi obučavanja u pisanju i čitanju. Članak o radu Marie Montessori s kulturno prikraćenom djecom objavljen

je 1914. O pedagogiji Marie Montessori pisali su Davorin Trstenjak, Josip Demarin, i mnogi drugi do izbijanja 2. svjetskog rata.

U Splitu je 1991. godine otvoren prvi Montessori vrtić Ligije Krolo „Montessori dječja kuća“, a zatim je 1993. godine u Zagrebu mr.sc. Valerija Majsec Vrbanić osnovala Dječji vrtić „Montessori“. Prvi Montessori program u gradskom vrtiću započeo je 1995. godine u Zagrebu u Dječjem vrtiću „Vrbik“.

Montessori programi u Zagrebu provode se u dva privatna vrtića: Srčeko i Montessori te kao posebne skupine u gradskim vrtićima. Montessori program provodi se još i u Đakovu, Slavonskom Brodu, u Požegi, Splitu te u Rijeci.

Školovanje Montessori odgojitelja je u Zagrebu započelo 2005. godine, kad je s radom započeo prvi Stručno – razvojni centar Montessori za edukaciju odgojitelja u suradnji dvaju dječjih vrtića u Zagrebu: Dječji vrtić Montessori i privatni Montessori Dječji vrtić Srčeko.

2.4 Razvoj djeteta

Maria Montessori je, radeći s djecom, uočila nedostatnost tjelesne brige i njege i zahtijevala davanje duhovne hrane, hrane za njihov upijajući um, kojom će ona sama sebe izgraditi. Omogućavanje djetetu da doživi rana iskustva prijeko je potrebno za normalan razvoj. Ta je činjenica danas znanstveno dokazana u radovima mnogih znanstvenika koji su proučavali utjecaj ranog iskustva na razvoj sposobnosti, osobito razvoj inteligencije. Dokaze o utjecaju ranog iskustva na rad mozga navodi Shore i upozorava na potrebu sustavnog poticanja djetetovih sposobnosti učenja u prvim godinama života. Tradicionalna mišljenja o razvoju mijenjaju se pod utjecajem znanstvenih činjenica. Razvoj mozga ne ovisi samo o genetskoj obdarenosti. Shore navodi tri najvažnija dosadašnja rezultata znanstvenih istraživanja mozga:

- način na koji se čovjek razvija i uči ovisi o stalnom, uzajamnom djelovanju prirode i othranjivanja
- ljudski mozak se bez obzira na rasu ili pripadnost određenom narodu razvija i napreduje koristeći iskustva
- mogućnosti poticanja razvoja i rizici su najveći tijekom prve godine života

Rana iskustva odlučujuće utječu na građu mozga, na kvalitetu i opseg njegova djelovanja u odrasloj dobi. Rane interakcije s osobama koje brinu za dijete ne samo da stvaraju povoljan okvir za rani razvoj, one određuju način kako će se mozak razvijati.

Današnje spoznaje podudaraju se s opažanjima Marie Montessori. Život pojedinca od rođenja do dobi od 18 godina ona je podijelila u tri razdoblja:

- od rođenja do 6. godine
- od 6. do 12. godine
- od 12. do 18. godine

Svako od tih razdoblja podijelila je na dva međuperioda i razvila praktične vježbe te razradila upute za rad s djecom.

2.4.1 Razdoblje od rođenja do 3. godine

Maria Montessori je prvo životno razdoblje nazvala razdobljem prilagođavanja. Govorila je kako nakon rođenja sve ono što dijete okružuje oblikuje njegov um te da se dijete prilagođava okolini u kojoj se nalazi. Maria Montessori je poseban oblik uma koje dijete posjeduje nazvala upijajući um. Prema njoj, upijajući um je nesvjesni oblik uma koji posjeduje stvaralačku snagu. Dijete svojim osjetilima upija sve nesvjesno, bez izabiranja, neumorno i neograničeno. Upijajući um pojednostavljeno je uspoređivala sa spužvom, koja upija sve, ne odabirući. Maria Montessori je naglašavala kako novorođenče već ima psihički život koji je počeo prije njegova rođenja. Tražila je da se odmah po rođenju o djetetu vodi briga kao o biću koje ima psihički život, da ga se zaštiti od traume rođenja i omogući mu se da u najbliskijem kontaktu s majkom postupni prilagodi na život izvan maternice. Govorila je kako majke nemaju dovoljno izraženo zaštitničko ponašanje prema svojoj novorođenčadi jer ih ne vodi priroda nego ljudski razum.

U razdoblju od rođenja do 3. godine života dijete upija potpune dojmove, nesvjesno, bez razlikovanja i odrasli imaju samo indirektno pristup umu djeteta. U dobi od pet tjedana dijete već može razlikovati dvije istovremeno izvedene melodije, a u dobi od četiri mjeseca može razaznavati boje, zanima ih istraživanje okoline, učenje i rješavanje problema neovisno o drugim potrebama. Razdoblje 7.-8. mjeseca

karakterizira preokret, prijelaz s proceduralnog na deklarativno učenje i do usvajanja prvih riječi. Postupno se u mozgu djeteta stvara volja, dijete se mora moći kretati po želji i ne biti sputavano u spontanoj aktivnosti kako bi samo naučilo upravljati svojom djelatnošću.

Nastojeći slijediti znanstvene spoznaje, danas su razvijeni različiti načini ranog poticanja razvoja koji su ujedno načini odgoja koji slijede Montessori principe.

Ramey i Landsman Ramey navode sljedeće zahtjeve koje učinkovit program ranog poticanja razvoja mora zadovoljiti:

- mora biti kulturno i razvojno primjeren pojedinom djetetu
- mora biti vremenski usklađen
- mora biti primjerene jačine i opsežnosti
- mora biti temeljen na slobodi djeteta i elastičan
- mora biti prilagođen osobnosti djeteta ili djetetovom poremećaju
- mora uvažavati osobne različitosti unutar grupe
- okolina u kojoj se odvija mora biti primjereno uređena i održavana

2.4.2 Razdoblje od 3. do 6. godine

Drugo razdoblje, od 3. do 6. godine, razdoblje je tijekom kojeg dijete i dalje vodi upijajući um; počinje razlikovati dojmове, sve više je svjesno, a odrasli preko jezika direktno dopire do djetetova uma. Sve više se razvijaju razumijevanje i volja. Programiranje kontrolnog sustava mozga se dovršava. Upijajući um, koji pomaže stvaranju ličnosti djeteta tijekom ovog razdoblja, prema M. Montessori, priprema dijete indirektno za kasnije učenje u školi i izaziva unutrašnju umnu, duhovnu i duševnu izgradnju. Tijekom ovog razdoblja dopunjavaju se posebni sustavi mozgovne kontrole govorne komunikacije, dijete usavršava svoj govorni sustav, razvijaju se poseban sustav za pisanje i računanje. Posebno razvija stvaralačke i izražajne sposobnosti govora. Dijete u tom razdoblju napreduje i u razvijanju umjetničkih stvaralačkih sposobnosti i sposobnosti doživljavanja umjetničkih sadržaja. Da bi ih razvilo, potrebno je da prima vidne podražaje – gleda umjetničke slike, doživljava arhitekturu, kiparstvo, prirodne ljepote, da sluša glazbu, pjeva, da

uvježbava vještinu kretanja kod plesa, baleta, da uvježbava osjećanje različitih mirisa.

Da bi dijete postalo kreativno, mora imati dovoljno pohranjenih informacija koje će izvlačiti i kopirati. Za njegovo umjetničko izražavanje zadužen je cijeli njegov senzomotorički sustav koji vadi pohranjene umjetničke obrasce iz globalnog sustava, traži ih u senzomotoričkom doživljenom sjećanju i pušta da se izraze preko posebnog ekspresivnog sustava mozga.

Razvoj posebnih sustava za stvaralaštvo i doživljavanje umjetničkih sadržaja u mozgu teče puno sporije nego razvoj govornog sustava. Do treće godine djeca su najčešće amelodična i aritmična i u crtanju samo šaraju, stoga je važno stalno pobuđivati razvoj umjetničkih sposobnosti doživljavanjem i dopuštanjem slobodnog, neuvjetovanog umjetničkog izražavanja i uvježbavanjem grafomotoričkih vještina i vještina kretanja.

Maria Montessori je tražila da se djetetu dâ prilika da uvježba osjećati sklad i ljepotu preko Montessori pribora za osjetila, da mu se dopusti slobodno, neuvjetovano crtanje, slobodno kretanje, da se odabirom slika u prostoru potiče djetetovo estetsko doživljavanje, da ga se osposobi za vješto upravljanje olovkom kako bi ono što zamisli moglo izvesti.

Maria Montessori tvrdila je da je u ovom razdoblju dijete posebno sklono uočavanju reda i otkrivanju pravilnosti u pojavnom svijetu, smatrala je da je upijajući um sposoban izvući ono što je korisno za njegovu izgradnju i da može sam u svijetu naći sredstvo svoga zdravlja.

Za djecu od 3 do 6 godina pripremila je okolinu kojoj će naći potrebne poticaje koji će, osim svoje pojavnosti, nuditi i drugi „kozmički“ aspekt – cjelovitost, u kojoj ljudi i stvari postoje zbog međusobno djelatnog odnosa.

Polazila je od toga da je dijete u ovom razdoblju zainteresirano prije svega za skupljanje informacija o pojavnom svijetu i oblikovanje pojmova i govornih simbola.

2.5 Ljudske sklonosti

Maria Montessori je tražila da se u odgoju djeteta vodi računa o ljudskim sklonostima, o onim prirodnim pretpostavkama koje u svakom djetetu potiču razvoj u ljudsko biće (Philipps, 2003).

Isticala je ove sklonosti:

2.5.1 Sklonost orijentaciji

Svako ljudsko biće želi znati gdje se nalazi, koliki je prostor koji mu je na raspolaganju, u kojem vremenu se odvija njegovo bivanje. Snalaženje u prostoru i vremenu omogućuje djetetu stvaranje pretpostavke o budućim događajima i samoregulirajuće usklađivanje prema zahtjevima situacije.

2.5.2 Sklonost redu

Maria Montessori je promatrajući djecu zapazila kako već i malena djeca imaju poseban osjećaj za red i pravilnosti u svojoj okolini te iskazuju potrebu za njima. Zaključila je kako red daje osjećaj sigurnosti i stalnosti, koji je bitan za razvoj samosvijesti. Istraživači učenja dokazali su kako je zamjećivanje pravilnosti od najranije dobi temelj učenja, vezano uz neurofiziološki mehanizam potkrepljivanje.

2.5.3 Sklonost istraživanju

Istraživanje okoline, vanjskosti i potom istraživanje unutrašnje osobnosti stalno je zbivanje u budnog ljudskog bića. Sve što primi osjetilima, dijete upija umom. Maria Montessori je zahtjevala pripremanje dovoljno primjerenih poticaja u okolini kako bi um imao dovoljno pribora za obradu i mogao sam sebe izgrađivati. Danas govorimo o programiranju globalnog kontrolnog sustava velikog mozga koji integrira sva iskustva.

2.5.4 Sklonost komuniciranju

Bivanje u dodiru s okolinom, razmjenjivanje doživljenog, razmjenjivanje misli i osjećaja neophodno je za održavanje života. Življenje u ljudskoj zajednici nije moguće bez razmjenjivanja doživljenog, osjećanog, mišljenog, željenog s drugim

ljudima, nije moguće bez govora. Djetetu treba dati priliku da govori, treba ga saslušati i odgovoriti na pitanja.

2.5.5 Sklonost djelovanju

Tjelesno, umno i duševno djelovanje odnosno izazivanje promjena i opažanje njihova učinka na nivou neurofiziološke aktivnosti glavni je razlog svekolikog ljudskog ponašanja.

2.5.6 Sklonost rukovanju

Korištenje ruku osobitost je ljudskog ponašanja i ruka je „vodeći organ“ inteligentnog ponašanja. Rukovanje predmetima je od izuzetnog značenja za razvoj djeteta i vodi do usmjeravanja pozornosti.

2.5.7 Sklonost mišljenju

Sposobnost mišljenja isključivo je ljudska osobina, postignuće cjelovitog sustava kore velikog mozga, temeljena na razlikovanju i uspoređivanju. Glavna funkcija mišljenja je zaključivanje na temelju konvergentnog i divergentnog tijeka misli. U kori velikog mozga u globalnom kontrolnom sustavu nalazi se i velik broj živčanih stanica koje su spontano aktivne, pri čemu spontana aktivnost stanica predstavlja svijest o sebi i prema teoretičarima isključivo je ljudsko obilježje.

2.5.8 Sklonost radu

Ljudi se ponašaju svrhovito, u mijenjanju okoline koriste razum. Oduševljenje i užitak u radu od odlučujućeg su značenja za razvoj djeteta u neovisnu i odgovornu osobu. Maria Montessori je dječju igru uzimala ozbiljno i govorila da ona ima osobine rada u smislu kako o tom govori pjesnik: “Rad je ljubav koja biva vidljiva.“ Danas istraživači razvoja igri djeteta pridaju posebno značenje. Igra zauzima posebno mjesto u integracijskim sposobnostima čovjeka. Čovjek je jedinstven u tome što cijeli život ne gubi sposobnost igranja, može se igrati praktički s bilo čime, od jednostavnih pokreta pa do složenih apstraktnih misli i svaka kultura ima raznolika pomagala koja igru organizacijski i tehnološki obogaćuju.

2.5.9 Sklonost ponavljanju

Maria Montessori uočila je važnost ponavljanja ne poznavajući neurofiziološki mehanizam koji je danas objašnjen. Ona je promatrala djecu koja su ponavljala dugo neku djelatnost od koje ih se nije moglo odvratiti uobičajenom načinima poticanja sve dok sama od sebe ne bi prestala, kako je navodila. Neuralna potkrepa ljudskog djelovanja temelji se na posebnom neurofiziološkom mehanizmu – ako učinak onoga što radimo odgovara očekivanjima koje smo stvorili u sinaptički prostor izlučuju se endorfini.

2.5.10 Sklonost točnosti i preciznosti

Prethodno opisan neurofiziološki mehanizam – unutarnji poriv prema postizanju očekivanog učinka, djeluje snažnije ako se učinak bolje podudara s očekivanim te se na to nadograđuje doživljavanje umjetničkih sadržaja koje vjerojatno djeluje na sličnim neurofiziološkim mehanizmima koji potiču užitek.

2.5.11 Sklonost usavršavanju

Unutarnji poticaj poboljšavanju zamjetan je na svim područjima kod svih zdravih ljudskih bića ako imaju primjerene mogućnosti razvoja. Vjerojatno da još neotkriveni neurofiziološki mehanizmi pomažu napredovanje koje ide u smislu postizanja viših razina svijesti i uzdizanja iznad stvarnošću zadanih ograničenja.

Prema tome slijedeći Montessori teoriju u odgoju je neophodno:

- pomoći djetetu u snalaženju u prostoru i vremenu
- omogućiti mu da doživi pravilnosti i red, da ih samo stvara i održava
- dati mu priliku da istražuje i ispituje stvarnost
- pustiti ga da govori i sluša druge
- dopustiti mu da djeluje
- dati mu da rukuje predmetima
- pustiti ga da radi
- tražiti od njega da misli
- omogućiti mu da ponavlja dok god želi
- potaknuti ga da bude precizno

- dati mu priliku da se usavrši

2.6 Razdoblja posebne osjetljivosti

U svoju teoriju Maria Montessori je uključila i biološki pojam razdoblja posebne osjetljivosti. Razdoblja posebne osjetljivosti jesu razdoblja u kojima je izražena posebna sklonost primanju određenih vrsta podražaja na koje organizam spontano reagira, a koja tijekom razvoja periodično nadolaze (Philipps, 2003).

Razdoblja posebne osjetljivosti prema Montessori teoriji imaju sljedeće osobine:

- sveprisutnost – ta razdoblja uočljiva su kod svakog djeteta u dobi od 6 godina i javljaju se približno u istim vremenskim razmacima.
- preklapivost – razdoblja se međusobno vremenski preklapaju, no nikada ne dosežu istovremeno u više područja vršnu točku
- vremenska ograničenost – pojedina razdoblja nastupaju u određenoj dobi djeteta, kada prođu, djetetu je teže učiti na tom području
- uočljivost – za trajanja posebne osjetljivosti zamjećuje se kako dijete uči određene vještine s lakoćom, bez umora i s radošću

2.6.1 Razdoblje posebne osjetljivosti za govor

Prema Montessori teoriji, jedno od najranijih i traje dulje od ostalih. Dijete bez pomoći vlastitog razumijevanja, bez svjesnog podučavanja i napora uči govor svoje okoline.

2.6.2 Razdoblje posebne osjetljivosti za red

Osjetljivost za red javlja se u djeteta istovremeno kao osjećaj za vanjski red koji se tiče odnosa između sastavnih dijelova okoline i kao osjetilo za unutarnji red koji se može nazvati osjetilo orijentacije. Neophodni preduvjet razvijanja samoregulacijskih mehanizama je redovito odvijanje dnevnih aktivnosti, postojanje uobičajenog svakodnevnog rasporeda, postojanje stalnog mjesta za određene predmete i slično.

2.6.3 Razdoblje posebne osjetljivosti za uočavanje malih dijelova cjeline

Maria Montessori je posebno uočila taj fenomen koji se inače gotovo ne razmatra kao obilježje dječjeg razvoja. Dijete u dobi od petnaest mjeseci do dvije godine

posebno zanimaju sitni predmeti te se ono koncentrira na pojedinosti većih cjelina, na detalje.

2.6.4 Razdoblje posebne osjetljivosti za poboljšanje osjetilnih sposobnosti

Razvoj osjetila započinje također već intrauterino, a posebno razdoblje za uvježbavanje i usavršavanje osjetilnih sposobnosti je u dobi od dvije do četiri godine. Važno je dati djetetu mogućnost za uvježbavanje osjetila, čime ono dobiva temelj za izgradnju skladne stvaralačke fantazije i kasnije jasnog predočavanja.

2.6.5 Razdoblje posebne osjetljivosti za spretnost u kretanju

Dijete se kreće od samog početka. Opća pokretljivost djeteta u majčinoj utrobi zamjetljiva je uz pomoć ultrazvuka. Napredovanjem u vještini hodanja dijete želi neovisno hodati, s dvije do četiri godine može hodati ravno i održavati ravnotežu. Nakon četvrte godine razvija se fina pokretljivost za crtanje, zakopčavanje, rezanje, pisanje, plesanje.

2.6.6 Razdoblje posebne osjetljivosti za društveno ponašanje

U vrijeme povećane osjetilne zahtjevnosti dijete je usmjereno na svoje tijelo i pokrete, pa je to razdoblje pogodno za stjecanje uljudnih oblika ponašanja. Odrasli moraju promatrati i slijediti potrebe djeteta i primjenjivati ispravan govor i ponašanje te dopustiti slobodu kretanja i omogućiti stjecanje iskustava, odnosno učiniti sve kako bi dijete u potpunosti iskoristilo razdoblje posebne osjetljivosti.

2.7 Pripremljeno okruženje i njegova uloga

Maria Montessori je za života postavila jako stroga pravila kad je u pitanju izgled okoline u ustanovama. Pod pojmom „pripremljena okolina“ ona podrazumijeva okolinu koja je primjerena potrebama djeteta i nudi sve potrebno djetetu za umnu, tjelesnu, duhovnu i duševnu prilagodbu (Philipps, 2003).

Moguće je da je najveće otkriće Marie Montessori njezino uvjerenje u važnost okoline u kojoj dijete uči. Vjerovala je da djeca trebaju okolinu koja je usmjerena na njih ne bi li uspješno rasli u samopouzdanju. Maria Montessori uvijek je tvrdila da

nije razvijala metodu učenja, nego da su njezine spoznaje proizašle iz pomnog promatranja djece (Pitamic, 2014).

Pripremljena okolina je na određeni način strukturirana okolina u određenom redu. Sav pribor se postavlja tako da vodi dijete od jedne lakše prema sve težim vježbama, od konkretnog pribora prema apstraktnijem, od jedne lakše prema zahtjevnijoj razini. Pripremljena okolina u Montessori vrtiću ispunjena je priborom koji mami dijete na rukovanje. Oprema mora uvijek biti jednaka, a pribor je odabran tako da potiče razvoj djeteta u osobu.

Dobro pripremljena okolina olakšava rad. Kad sva djeca mogu samostalno raditi i neovisna su, odgojitelj se posvećuje manjim grupama, pojedinom djetetu, pomaže gdje je pomoć neophodna, pokazuje, razgovara s djetetom, može mirnije raditi dajući primjer mirnoće i uravnoteženosti (Philipps, 2003).

Može se reći kako je pripremljena okolina ono što Montessori pedagogiju izdvaja od drugih. Naime, uređenje Montessori vrtića počiva na pedagoško – psihološkim načelima koja se ravnaju prema potrebama male djece, a ne odraslih. Namještaj i njegov raspored je u potpunosti prilagođen djeci, a takvu okolinu Maria Montessori je smatrala istodobno znakom slobode, ali i odgojnim sredstvom. Ona omogućava djetetu da se igra ili radi na način koji je njemu najudobniji. Ovakav način rada je u doba Marie Montessori bio revolucionaran zbog toga što su predškolske ustanove tada uglavnom njegovale strogi raspored klupa i stolica i njihovo nepomicanje.

Maria Montessori je posebno upozoravala na važnost iskustava koja prenosimo djeci, jer ona postaju dio djeteta samog, njegovog bića, utjelovljena u njegovu osobnost, stvarajući temelje karaktera za cijeli život.

Odgojitelj mora biti svjestan uloge okoline kao ravnopravnog čimbenika utjecaja na dijete. Na odgojitelju je zadatak osmisliti okolinu po zakonitostima Montessori pedagogije.

Okolina djeluje na:

- tjelesni razvoj
- intelektualni razvoj

- socijalni razvoj
- emocionalni razvoj

Odrasli trebaju vrlo pažljivo odabrati predmete u okolini, oni moraju odgovarati razvojnoj dobi djeteta i pomoći mu u ostvarivanju njegovih potreba. Okolina za Mariu Montessori nije samo priroda i namješten prostor, nego nju čine i osobe koje dijete susreće te je to cjelokupna atmosfera koja se istodobno stvara. (Stevanović, 2003.)

U pripremanju okoline treba obratiti pažnju na:

- ljepotu i atmosferu – prostor mora biti čist i uredan, ispunjen umjetničkim slikama, biljkama i životinjama
- prostor, namještaj i veličinu – prostor treba biti uređen tako da je ugodan za boravak, ne smije biti prevelik, no djeca moraju imati dovoljno mjesta za kretanje, svijetlo obojeni zidovi s puno vanjskog svjetla, pod treba biti drven, namještaj treba biti prilagođen visini djeteta i svijetlih boja; police trebaju biti niske, otvorene i pregledne
- mješovite dobne skupine – omogućuju djetetu njegov socijalni razvoj: djeca si međusobno pomažu
- red – svaki predmet u sobi imaju svoje određeno mjesto; odgojitelj treba biti uzor djetetu, podučiti ga kako treba održavati red.

2.7.1 Uloga odgojitelja u pripremljenoj okolini

U svakoj stavci Montessori pedagogije odgojitelj ima određenu ulogu. U vrijeme Marie Montessori, uloga odgojitelja bila je frontalnog djelovanja. Maria Montessori je govorila o „novom učitelju“ koji treba šutjeti, a ne govoriti, koji mora promatrati, a ne predavati. Osim didaktičkog materijala u pripremljenoj okolini djeluje i pripremljeni odgojitelj. On ima ulogu neprimjetnog promatrača, ali i vodiča i organizatora. Te uloge ostvaruje na nenametljiv i neizravan način. On utjelovljuje slogan cijele ove pedagoške koncepcije: „Pomozi mi da to učinim sam“.

Dobar odgojitelj je naizgled potpuno pasivan, on uočava individualna postignuća svakog djeteta; analizira čime se dijete najčešće bavi, kakvi su mu interesi, koje vježbe dijete izbjegava ili radi rijetko i pita se koji je razlog tome. Odgojitelj promatra

i ponašanje djeteta u skupini, njegovu socijalnu zrelost, kako rješava konfliktne situacije, kako se izražava, sa kojom djecom se najčešće druži i slično. Odgojitelj mora stalno tragati za novim vježbama i time buditi interes djeteta, nuditi mu nove sadržaje po principima Montessori pedagogije (Bašić, 2011).

Pripremljena okolina djetetu daje dovoljno izazova da zadovolji potrebe, vodeći računa o razdobljima posebne osjetljivosti. Pripremiti nešto znači uvesti red, složiti po nekim pravilima.

Okolina mora u djetetu izazvati želju za aktivnošću, dijete mora reći: „Želim ovo raditi. „ Rad je imanentan čovjeku, svrshodan rad stvara čovjeka. Dakle, moramo ponuditi djetetu obilje ručnih poslova „u kojima je ruka instrument osobnosti, organ inteligencije i individualne volje, koji oblikuje vlastito iskustvo...“ (Montessori, 2003.)

2.8 Grupa djece u Montessori vrtiću

Montessori grupe sastavljaju se što je moguće raznovrsnije. Idealno je da su u grupi djeca različite dobi, od oko 2,5 godina, kad se već mogu odvojiti od majke, do dobi polaska u školu, s tim da broj djevojčica i dječaka bude podjednak. U obzir se uzima i razvojna dob djeteta u gruboj i finoj spretnosti i pokretljivosti, osjetilnosti i percepciji, raazumijevanju govora i govornom izražavanju kao i sposobnosti druženja. Svako dijete u grupi različitih dobi pokazuje drugi stupanj razvoja i time se omogućuje raznovrsnost poticaja i socijalnih kontakata.

Tako u Montessori grupama:

- starija djeca pomažu mlađoj
- mlađa djeca promatraju djelatnost starije djece i pokušavaju isto
- mlađa djeca traže zaštitu starije djece
- starija djeca preuzimaju odgovornost

Starija djeca, koja uvode mlađu djecu u neku aktivnost, ne pomažu time samo mlađoj djeci nego i učvršćuju svoje znanje. Mlađa djeca promatraju što rade stariji, pokazuju svoje zanimanje i divljenje i time jačaju samosvijest starije djece. Dijete s teškoćama

u razvoju lako se može uključiti u grupu djece mješovite dobi jer djeca ne zapažaju nečiju dob i sposobnosti već potrebu.

Montessori odgajatelj se u početku mora znatno više truditi nego što to mora odgajatelj koji radi u grupi iste dobi, mora biti sposoban odgovoriti potrebama različitih razvojnih razina te mora prilagoditi svoje ponude interesu djece.

2.9 Montessori prostor i Montessori pribor

2.9.1 Montessori prostor

Prostor se uređuje prema Montessori estetskim kriterijima – stvarnim slikama prirodnih ljepota, slikama iz života, kulturnom okruženju, umjetničkim slikama. Stolovi i stolice trebaju veličinom biti primjereni djeci i njihovoj snazi, tako da ih djeca mogu lako nositi i razmještati po prostoru prema osobnom nahodanju. Radne površine za individualni rad su površine stolova i maleni tepisi, uloženi u posebne stalke s kojih ih djeca mogu lako uzimati. Jedini kriterij za izbor predmeta koji se koriste u Montessori prostoru je „Samo je najbolje dovoljno dobro za dijete“. U prostoru je dovoljno mjesta za slobodno kretanje djece, hodanje, plesanje. Prostor u kojem borave djeca ukrašava se biljkama za koje uz odgajatelje brinu i djeca. Po mogućnosti, u prostoru su i životinje, za koje također brinu djeca. U blizini je potreban vrt, s mogućnošću stvarnih radova u vrtu, npr. uzgajanja biljaka. Idealne prilike su mogućnost korištenja tekuće vode u sobi, kako bi djeca samostalno mogla prati posuđe te postojanje kuhinjske opreme za obavljanje poslova koji su redoviti u kućanstvu.

Svaki dio pribora je čist, potpun i složen u pravilnom slijedu. Samo tako djeca mogu vidjeti smisao u pažljivom, brižnom radu i mogu ga bez teškoća privesti kraju. Svi dijelovi pribora su odabrani da budu što ljepši, odgovarajući i skladnih boja, moraju dijete poticati, voditi ga do usavršavanja vještine. Sav pribor je postavljen u otvorene regale, vidljiv i dostupan djetetu. Dostupnost je osobito važna za manju djecu i djecu s teškoćama u kretanju, zbog toga treba pronaći najpovoljnija mjesta koja svako dijete može dosegnuti.

U Montessori prostoru nalazi se uvijek samo po jedan primjerak pribora za pojedinu vježbu, pa se dijete, ako se želi pozabaviti priborom kojim se bavi netko drugi

suočava s rješavanjem problema. Može gledati i čekati ili pronaći neko drugo rješenje, ispunjenje svoje želje odgoditi ili odustati. Dijete čeka, što spontano potiče štovanje osobnosti i djelatnosti, uvažavanje drugih, razvijanje tolerancije i suradnje.

Jedino pravilo u Montessori prostoru jest – nakon bavljenja nekim priborom potrebno ga je vratiti na isto mjesto gdje se nalazio i dovesti ga u isto stanje u kakvom je zatečen, kako bi i drugo dijete koje ga poslije odabere moglo njime steći potrebne vještine i znanja.

2.9.2 Montessori pribor

Montessori pribor je poseban didaktički pribor koji je na temelju svojih opažanja djece i iskustva u radu s djecom razvila Maria Montessori. Originalni Montessori pribor dopunjava primjerenim priborom koji se odabire na temelju kriterija.

Prvi kriterij na temelju kojeg je pribor za pojedinu vježbu odabran jest njegova **dostupnost** djetetu – dijete ne ovisi o odrasloj osobi ako želi uzeti pribor za neku vježbu i baviti se njime.

Drugi kriterij je **poticanje aktivne djetetove djelatnosti** – pribor potiče dijete da njime nešto aktivno radi, da koristi osjetila, ruke, misli.

Treći kriterij je **primjerenost potrebama i sposobnostima djeteta** – vježbe prate razvojne potrebe, od jednostavnih postaju sve složenije, od konkretnih sve apstraktnije i vode dijete k vještinama i znanju.

Četvrti kriterij je **mogućnost uočavanja pogreške u radu**, jer Maria Montessori je oblikovala pribor i vježbe tako da dijete samo može uočiti svoje pogreške i biti samostalno u ispravljanju svog rada.

U svakom priboru sadržana je mogućnost uočavanja pogrešaka. Mogućnost uočavanja pogrešaka je važno načelo Montessori pedagogije. Djetetu treba dati priliku da jasno samo uoči ako nešto nije u redu. Mogućnost uočavanja pogrešaka odgaja dijete, bez direktnog uplitanja odrasle osobe, bez opomena, uvjet je za pažljiv, samostalan i koncentriran rad. Čim djeca shvate načelo uočavanja pogrešaka, postaju u svom radu neovisna o odraslima.

Pribor je pomoć djetetu, ono ga bira, uzima, koristi i to prema svojim sklonostima i potrebama, prema svom interesu. Način na koji se priborom rukuje djetetu pokazuje Montessori odgojitelj dok dijete pažljivo prati što odgojitelj radi. Odgojitelj mora priborom rukovati uvijek na isti način, isto tako i onda kad dijete nije potpuno usmjereno na njegov rad.

Za vrijeme izvođenja pojedine vježbe Montessori odgojitelj ne objašnjava što radi, Maria Montessori traži da se sa što manje riječi dođe do željenog učinka. Tako se djetetu daje mogućnost da samo uviđa i donosi zaključke. Montessori odgojitelj mora djetetu ukazati na mogućnost uviđanja i samostalnog ispravljanja učinjenih grešaka, kako bi mu omogućio samostalno napredovanje. Odgojitelj pokazuje, a ne ispituje kako je dijete usvojilo pokazivanje.

U Montessori vrtiću svaka grupa mora imati potpun pribor za sva područja vježbi, a to znači:

- pribor za vježbe praktičnog života
- pribor za poticanje osjetilnih sposobnosti
- pribor za poticanje govora
- pribor za vježbe matematike
- pribor za kozmički odgoj

2.10 Montessori odgojitelj

Montessori odgojitelj mora razviti sposobnost indirektnog vođenja, dopustiti djetetu da samo gradi svoju ličnost, nalazi svoj osobni ritam, samo odlučuje i postaje neovisno. Za to je potrebna podrška: odmjerena pohvala, poticaj, mogućnost izbora i mogućnost ponude.

Montessori odgojitelj opaža:

- naklonosti pojedinog djeteta
- kontakte pojedinog djeteta s drugom djecom
- probleme pojedinog djeteta s drugom djecom
- strahove djeteta
- probleme s određenim priborom

- ponašanje pri dolasku i odlasku
- koncentraciju i ustrajnost
- govorni razvoj i užitak u govoru
- navike pri jelu
- odnose djeteta s obitelji

2.10.1 Osobine Montessori odgojitelja

Montessori odgojitelj mora biti vedra, vesela i dobro raspoložena osoba, nježna, suzdržana, pažljiva u govoru i kretnjama, mirna, strpljiva, čista i uredno odjevena. Najvažnija osobina je dosljednost. Samo ako se odrasli dosljedno ponašaju i jasno reagiraju, djeca traže i spoznaju svoje granice. Montessori odgojitelj ima povjerenje u djecu. Povjerenje znači – uzdržati se u pravo vrijeme, dopustiti samostalnost i pritom imati pregled nad situacijom da bi se moglo djelovati ako je potrebno (Philipps, 2003).

Montessori odgojitelj poznaje potrebe djece i trudi se svakodnevno na njih primjereno odgovoriti, ali isto tako prihvaća spoznaju da tijekom rada i sam griješi i da se smije ispravljati.

Montessori odgojitelj osvještava svoje didaktičke ponašanje, on svjesno uz pomoć znanja o tijeku razvoja djeteta, o razdobljima posebne osjetljivost očitava signale djeteta, prikazuje mu način korištenja pribora uvijek na isti način i pušta ga da samo dalje krene na put stjecanja znanja, na put kojim će integrirati svoja iskustva.

Montessori odgojitelj je most između djeteta i okoline. Vodi dijete od vježbe do vježbe i pritom promatra, zapaža djetetove potrebe i priprema okolinu primjerenu njegovu razvojnom stupnju. Pridonosi miru, spokoju i ugodnoj atmosferi. Svojim neupadnim i tihim ponašanjem gradi koncentraciju i ljubav za rad kod djece. Montessori odgojitelj ne kažnjava i ne pohvaljuje. U Montessori pedagogiji dijete ne griješi. Maria Montessori kaže da dijete ne čini greške dok ne dostigne pravi stupanj svog razvoja. Ispravan rad znači da je dijete dostiglo svoju razinu razvoja, stoga ga ne treba hvaliti.

Osobnu pripremu Montessori odgojitelja čine:

- Razvijanje stabilnosti ličnosti i dosljednosti u ponašanju - Montessori odgojitelj mora biti emocionalno stabilan, mora moći tolerirati različite osobine temperamenata djece ili njihovih roditelja. Svojim držanjem mora ulijevati povjerenje.
- Njegovanje izgleda – odgojitelj treba biti uredno i prikladno odjeven, ne smije svojim izgledom odvrćati pozornost djeteta s Montessori pribora.
- Komunikativnost – roditelji moraju imati mogućnost razgovora s Montessori odgojiteljom, a on im mora prenijeti načela Montessori pedagogije, objasniti poseban pristup djetetovoj slobodi, poseban način poštivanja djetetove ličnosti.

Stručnu pripremu Montessori odgojitelja čini stjecanje znanja:

- O sebi samom kao čovjeku – odgojitelj mora biti svjestan svoga ponašanja tijekom ophođenja s djecom i drugim ljudima.
- O razvojnim stupnjevima djeteta – djetetu treba pravilno pomagati u razvoju, treba znati kako oblikovati djetetu primjerenu okolinu.
- O Montessori priboru i načinima na koji se koristi – mora poznavati Montessori teoriju i znati način korištenja pribora i njegovu svrhu.
- Opažanja – mora opažanjem odrediti razvojni stupanj djeteta, voditi iscrpne bilješke o opažanju djece i to zdravstveno opažanje, redovito vođenje dokumentacije, dnevno, tjedno i mjesečno.
- Mora odrediti stupanj koncentracije za rad – posebno se uvježbava indirektno poticanje djeteta i neuplitanje u njegov rad.

Montessori odgojitelj mora izvršiti i unutarnju pripremu za rad:

- **Razviti smjernost u kontaktu sa djetetom**

Maria Montessori je tvrdila da odraslima u kontaktu s djetetom treba smjernost, jer oni nisu nešto više od djeteta. Ona je zahtijevala da odgojitelj razvije prihvaćanje djeteta u dubljem smislu – da dosegne stanje praznine u kojem nema posebna očekivanja koje bi dijete trebalo ispuniti.

- **Razviti strpljivost**

Ako se s djetetom glasno i ljutito govori, dijete će izgubiti hrabrost za samostalno djelovanje, počeo će se bojati i neće moći predviđati naše reakcije. U radu moramo biti strpljivi i olakšati djetetu predviđanje naših reakcija.

- **Razviti prihvaćanje**

Djecu treba prihvatiti onakvu kakva jesu. Mogu imati različite temperamente i u radu s njima dobro je voditi se mišlju kako nam teškoće pomažu da postanemo bolji odgojitelji.

- **Razviti poštovanje**

Poštovanje i uljudno ponašanje prema djeci moraju uvijek biti prisutni, kada mi poštujemo dijete i ono poštuje nas. Maria Montessori očekuje od odgojitelja stalno strahopoštovanje prema djetetu kao vrhuncu Božjeg stvaranja.

- **Razviti jednaku brižnost za sve**

Odgojitelj se mora na jednak način brinuti o svojoj djeci u grupi, mora voditi računa da sva djeca budu na jednak način u središtu njegove pozornosti. Djeca svaku nejednakost u postupku i zapostavljenost od strane odgojitelja izuzetno dobro opažaju.

- **Usavršiti svoje ponašanje do uzornosti**

Montessori odgojitelj mora neprestano biti svjestan kako ga djeca promatraju i kako im služi kao uzor za identifikaciju. U tom smislu manje mora brinuti što djeca rade, a više što on sam radi.

2.10.2 Zadaci Montessori odgojitelja:

- očuvanje i nadgledanje pribora i reda u pripremljenoj okolini
- pomaganje prirodnog procesa samoizgradnje djeteta
- točno poznavanje pribora i odgovarajućih načina njegova pokazivanja djetetu
- nadzor „radnog ugođaja“ kad su djeca zaposlena kako nekom djetetu koje je duboko koncentrirano na svoj rad ne bi smetala druga djeca

- pokazivanje vježbi, upotrebi pribora
- indirektno upletanje, s tim da vodi spontanom samoodgoju djeteta i predaje mu potrebna znanja
- poštovanje postignute koncentracije – čim se dijete duboko usmjeri na neki pribor ne smije više biti ometano i prekidano
- ohrabrenje i dovršavanje – kad dijete završi s radom, odgojitelj mu se treba obratiti, to je trenutak u kojem dijete najčešće traži autoritet

2.11 Montessori vježbe za dob od 3 do 6 godina

Maria Montessori je upozoravala da je dijete u dobi od 3 do 6 godina obdareno većom količinom posebne osjetljivosti i zanimanja nego što će to biti kasnije kad bude sposobno svijet znanstveno proučavati. Ne smijemo zanemariti to razdoblje osjetljivosti i zainteresiranosti jer je ono prolazno. Odrasli su odgovorni za običnaa životna iskustva u koja je dijete uključeno. Danas prezauzeti i umorni roditelji često ne stignu zadovoljiti dječju potrebu za iskustvenom „hranom“. Maria Montessori traži da se djetetu ponudi čitav svijet.

Maria Montessori je razradila vježbe vodeći računa o temeljnim pedagoškim principima:

- od lakšem prema težem
- od jednostavnog ka složenom
- od konkretnog k apstraktnom
- od cjelovitog k pojedinačnom

Vježbe su izložene u prostoru prema tim načelima, prema njima je određen i slijed kojim se pokazuju djetetu. U svakoj pojedinoj vježbi javlja se jedna teškoća – ono novo što izvođenjem vježbe dijete može naučiti.

Maria Montessori je svoje didaktične materijale svrstala u pet skupina prema različitim područjima:

- materijal s kojim se provode vježbe za praktični život
- osjetilni materijal
- materijal za matematiku

- materijal za jezik
- materijal za svemirski odgoj

2.11.1 Vježbe praktičnog života

Djetetu koje ulazi u Montessori vrtić u pravilu se prvo nude vježbe praktičnog života. One su primjeren odgovor potrebama trogodišnjaka, često i potrebama već starije djece, periodu osjetljivosti u kojem se nalaze, poticaj razvoju neovisnosti, samosvijesti, sigurnosti, otvorenosti.

Pomoću materijala koji se odnose na vježbe praktičnog života provode se vježbe koje se odnose na samo dijete (pranje ruku, skidanje, čišćenje odjeće i obuće), briga za okolinu (rad u vrtu, pranje rublja, suđa, brisanje prašine, briga za životinje, pranje prozora), na životnu zajednicu (postaviti stol, pozdraviti gosta, ponuditi gosta da sjedne). Svaka radnja ima više elemenata i odgojiteljica treba paziti na sve pojedinosti u realizaciji. To je „analiza pokreta“ (Stevanović, 2003).

Egzaktno provođenje ima smisla ako dijete pažljivo poveže i koordinira pokrete s osjetilnim iskustvom. Ponavljajući vježbe djeca svladavaju koncentraciju i postaju potpunija bića. Vježbe praktičnog života su temelj svakog Montessori materijala – djeca uče što je to ustrajnost, koncentracija, koordinacija pokreta i samostalnost (Seitz i Hallwachs, 1996).

2.11.2 Vježbe za razvoj osjetilnosti

Ove vježbe moraju djetetu biti ključ kojim će ono „otključati“ riznicu pojava oko sebe, spoznati prirodne zakone uz pomoć „materijaliziranih apstrakcija“, izvježbati se u osjećanju lijepoga da bi moglo dosegnuti osjećaj strahopoštovanja prema svemiru i osobnoj neponovljivosti svakog čovjeka. Maria Montessori zastupa ideju „mišićnog pamćenja“ i za nju je ruka vodeći organ inteligencije.

Kao i kod vježbi praktičnog života odgajatelj treba paziti na to da egzaktno ponudi i pokaže određene pokrete te omogućiti takvu ponudu osjetilnog materijala koja uključuje puno varijanti.

Osjetilni materijal zbog svoje jednostavnosti ima meditativni karakter, ponavljajući vježbe djeca postižu mir i koncentraciju. On nije primarno namijenjen odgoju

kreativnosti, nego djetetu nudi konkretne mogućnosti da stekne točnije, uređenije i svjesnije iskustvo.

Vježbe za razvoj osjetilnosti:

- vidno osjetilo – za razlikovanje prostornih dimenzija
- vidno osjetilo – za razlikovanje boja
- vidno i stereognostičko osjetilo - za razlikovanje oblika
- osjetilo dodira - za razlikovanje površina
- osjetilo težine – za opažanje teškog
- osjetilo sluha – za razlikovanje zvukova
- osjetilo topline - razlikovanje temperature
- osjetilo okusa – osjetljivost za okuse
- osjetilo mirisa – osjetljivost za mirise
- osjetilo vida i spoznaja oblika - vidno razlikovanje

2.11.3 Vježbe za matematiku

Montessori materijal za matematiku omogućava da se od konkretnog materijala razvije dječja apstrakcija, čime se snažno potiče njegov kognitivni razvoj. Djeca su indirektno preko praktičnih vježbi za život već pripremljena za rad s materijalom za matematiku. Ponovljenim, jasnim i logičnim slijedom provedenih radnji djeca uče misliti prema određenom redu. Učenje s materijalom za matematiku je kinestetičko učenje, dijete uči kroz rad i tako svladava osnovne zadatke.

Veličine se pokazuju konkretno, osjećaju se vidom i dodirom, potom se uvode simboli – brojevi, zatim se brojevi i konkretne veličine povezuju, uvježbavaju se aritmetičke operacije – zbrajanje, oduzimanje, množenje, dijeljenje konkretnim priborom i brojevima.

Vježbe za matematiku:

- Izgradnja razumijevanja broja i količine – brojevni prutovi, brojke od brusnog papira, kutije s vretenima, brojke i kružići, uvođenje decimalnog sustava, lanci prutića od obojenih kuglica i brojeve strelice, kvadrati od obojenih kuglica 1-100, kocke od obojenih kuglica 1-1000.

- Računske operacije – zbrajanje, oduzimanje, množenje i dijeljenje s prutićima obojenih kuglica i kartama, prutićima i pločama, kontrolnim kartama, igrom markicama, igrom točkicama i pismeni zadaci.

2.11.4 Vježbe govora

Materijal za jezik usklađen je s osjetilnim materijalom. Mala djeca u ranoj vrtićkoj dobi žude za tim da upijaju riječi i vesele se što mogu povećati svoj rječnik. Ona se nalaze na osjetljivom stupnju svladavanja jezika.

Montessori odgojitelj će svjesno pokušati prenijeti na djecu jasan, bogat i diferencirani jezik preko kojeg se mogu izraziti i osjećaji.

Preko konkretnog materijala za jezik proširuje se rječnik i svijest o materinskom jeziku ili se pak postupno svladava strani jezik.

Djetetu je ponuđen različit pribor koji ga potiče na razgovor, imenovanja i opisivanja, na slaganje riječi uz pomoć slova i uvježbavanje pisanja, na pisanje i čitanje naziva predmeta, na pismeno izražavanje vlastih misli i čitanje zapisa misli drugih. Započinje sa slikama koje služe za obogaćivanje rječnika djeteta, a grupiraju se prema pojmovima koji se nalaze u okolini čovjeka i pojmovima iz svijeta životinja i svijeta biljaka. Prethode brojalice, pjesmice, stihovi, slikovnice, knjige koje se prikazuju tijekom zajedničkog kruga ili individualno prema želji djeteta (Philipps, 2003).

Vježbe govora uključuju:

- metalni okviri i umetaljke
- govorenje o pripremljenoj okolini
- govorenje tijekom vježbi praktičnog života
- govorenje tijekom rada s priborom za poticanje razvoja osjetila
- pričanje pripovjedaka
- razgovori
- slova od brusnog papira
- razlikovanje glasova
- pokretna abeceda

- pisanje
- čitanje
- vrste riječi
- gramatički sandučić
- analiza rečenica

2.11.5 Vježbe kozmičkog odgoja

U svom prvom iskustvu izvan kuće dijete uči što znači biti član jedne grupe. Ono uči kroz ohrabrivanje neovisnog djelovanja u strukturiranoj Montessori okolini, uči preuzeti odgovornost, pomoći i primiti pomoć. Predodžba ovisnosti, međusobne povezanosti stvari središnja je u kozmičkom odgoju. U kozmičkom odgoju naglašeno je razumijevanje i prihvaćanje, poštovanje čovjeka bez obzira na rasu, vjeru ili etičku pripadnost. Dijete mora iskusiti jednakost ljudi, njihovu sličnost koja je veća od njihove različitosti. Želimo da ono osjeća zahvalost za ljudsko djelovanje, posebno za ono koje pomaže čovječanstvu. Maria Montessori je bila katolkinja, no njezina pedagogije nije ograničena na jedan poseban oblik vjerovanja. Bog je jedan i cjelokupna raznovrsna stvarnost njegovo je djelo, izraz njegove ljubavi (Philipps, 2003).

Svaki Montessori odgojitelj mora voditi računa da za svoju grupu pripremi pribor za kozmički odgoj. On ne smije kozmički odgoj svesti na pojednostavljenu upotrebu pribora koji se dobije narudžbom opreme za Montessori vrtić. Kozmički odgoj, s obzirom na to da je prema standardima razvijen Montessori pribor ograničen, nikako se ne smije svesti samo na zemljopis.

Kozmički odgoj pokriva područja: zemljopisa, zoologije, botanike, povijesti, umjetnosti, etike, antropologije, evolucije, ekologije, astronomije i informatike.

Postojeći pribor za kozmički odgoj:

- globusi : globus – zemlja – voda, globus – kontinenti, globus – politička podjela
- temeljni zemljopisni pojmovi: karte, pojmovi reljefa
- puzzle karte: karta svijeta, karte kontinenata, karta pojedine zemlje
- zastave: državne zastave, odgovarajuće karte, odgovarajuća imena i opisi

- karte: kontinenta (fizička i politička), s označenim gradovima, s označenim zastavama

Svaki Montessori odgojitelj mora voditi računa da za svoju grupu opremi priborom za sljedeća područja: zoologija, botanika, povijest, umjetnost, etika, antropologija, evolucija, ekologija, astronomija, informatika.

2.12 Slijed Montessori vježbi

Pri praktičnoj primjeni Montessori pribora treba voditi računa o redosljedu kojim se serije vježbi nude djetetu. Maria Montessori preporučila je uvođenje vježbi prema stupnjevima:

2.12.1 Prvi stupanj

- predvježbe za koordinaciju pokreta – tiho premještanje stolica, nošenje predmeta, otvaranja – zatvaranja vrata, slavina, hodanje po vršcima prstiju
- okviri za zakopčavanje gumba, s nitnama, s patent zatvaračem
- grabljenje sjemenki, presipavanje sjemenki
- valjci za umetanje – redosljed od lakšeg k težem

2.12.2 Drugi stupanj

- ustajanje i posjedovanje bez šuma
- čišćenje prašine
- nalijevanje vode
- hodanje po crti
- vježbe za osjetila – razne vježbe uparivanja, sortiranje, osjetno upoznavanje s geometrijskim tijelima, geometrijskim likovima

2.12.3 Treći stupanj

- samostalno oblačenje i svlačenje, pranje ruku, lica, zubi, tijela
- različite djelatnosti pri čišćenju prostora, poliranje metala, čišćenje cipela, pranje stola
- pristojno ponašanje za stolom uz korištenje pribora za jelo
- vježbe kretanja

- vježbe za osjetila
- glasovna analiza
- uvod u matematički pribor
- crtanje, rad s metalnim umecima
- vježba tišine

2.12.4 Četvrti stupanj

- postavljanje stola, pranje suđa, pospremanje sobe
- ritmičko hodanje, ples
- upoznavanje slova od brusnog papira, pokretna abeceda
- crtanje
- različite vježbe s matematičkim materijalom, rad s priborom od zlatnih kuglica, uvođenje brojeva
- ulazak djece u crkvu

2.12.5 Peti stupanj

- sve prije navedene vježbe, uz samostalnu tjelesnu njegu kao češljanje i podrezivanje noktiju
- pisanje i čitanje riječi: naloga, rečenica
- čitanje riječi koje su znanstveni, zemljopisni, povijesni, biološki, matematički i geometrijski pojmovi
- razvoj čitanja kroz gramatičke pojedinosti u svezi s igrom
- prvi pismeni računski zadaci

2.13 Odstupanja u ponašanju

Dijete može po ulasku u vrtić pokazivati odstupanja u ponašanju koja su različito uvjetovana. Mnoga djeca zauzimaju obrambeni stav, ne mogu zadovoljiti svoje prirodne sklonosti te ne nalaze dovoljno poticaja za svoj um i duh, mogućnosti za svrhovito djelovanje, za usklađivanje svog uma i kretanja. Danas govorimo o smetnjama ponašanja koje mogu biti organski uvjetovane odnosno sekundarno pridružene nekom organskom poremećaju ili mogu biti primarne, nastale u samom djetetu.

Prema Mariji Montessori, prvo životno razdoblje je razdoblje stvaranja karaktera. Razdoblje od rođenja do šeste godine najvažnije je u životu. Govorila je da temelje karaktera polaže sama priroda. Dijete u toj dobi ne zna za razlikovanje dobra i zla, živi izvan moralnih shvaćanja odraslih. Dijete ne označavamo lošim ili zločestim nego njegovo ponašanje označavamo kao dječje ponašanje. Ono upija sve što mu okolina nudi i u svom ponašanju odslikava ponašanje odraslih. Stoga moramo nastojati iz okoline djeteta ukloniti sve nepovoljne utjecaje.

Tijekom drugog životnog razdoblja od šeste do dvanaeste godine dijete postaje svjesno dobrog i lošeg, ne samo u vlastitom djelovanju nego i kod drugih. Dijete počinje osjećati i razlučivati dobro i zlo; gradi moralnu svijest koja kasnije vodi k društvenoj svijesti.

U trećem razdoblju, od dvanaeste do osamnaeste godine, dijete razvija osjećaj ljubavi za domovinu, osjećaj pripadnosti određenoj grupi i poštovanje.

Maria Montessori je posebno naglašavala kako je za izgradnju budućnosti potrebno paziti na sadašnjost. Što se više pažnje pridaje potrebama jednog razdoblja, veći će biti uspjeh sadašnjih.

Nakon rođenja započinju odlučujuće godine za cjelokupni život djeteta. Tijekom prve tri godine na dijete djeluju utjecaji koji određuju njegov karakter u budućem životu. Ukoliko ono doživi bilo kakvu traumu, značajnu zapreku ili snažno iskustvo tijekom tog razdoblja, mogu nastati poremećaji i razvojne teškoće.

Maria Montessori govorila je kako su svi karakterni poremećaji uzrokovani pogrešnim postupkom prema djetetu u prvom razvojnom razdoblju (od rođenja do treće godine), ako su razvojne potrebe djece tijekom tog razdoblja bile zanemarene, njihov je um prazan jer mu nije dana mogućnost da se napuni. Taj „izgladnjeli um“ je glavni uzrok mnogih bolesti. Drugi uzrok je nedostatak spontane vođene djelatnosti. Maria Montessori je zapazila da neka djeca bivaju izolirana i gotovo uspavana; odrasle osobe za njih sve čine i ona ne mogu slobodno dovršiti svoju djelatnost. Također je tumačila kako se u prvom životnom razdoblju od rođenja do treće godine nalazi i izvor straha. Djelujući u pripremljenoj okolini uz Montessori odgojitelja, dijete postaje sigurno te ono bez straha iskušava stvarnost.

Maria Montessori zapazila je da onda kad se dijete može koncentrirati na jednu djelatnost, koja ga zaista zanima, nestaju poremećaji, neurodno dijete postaje uredno, pasivno postaje aktivno, ometajuće dijete postaje revni pomagač. To ju je uvjerilo da karakterni poremećaji nisu urođeni nego stečeni.

Poremećaji i smetnje ponašanja danas se mnogostruko razmatraju i različito klasificiraju. Maria Montessori je nalazila karakterna odstupanja u smislu površnosti i brzopletosti, zakočenosti, nagona posjedovanja, žudnje za moći, ovisnosti, osjećaja manje vrijednosti, straha, laganja (Philipps, 2003).

Danas se klasifikacije smetnji ponašanja razdvajaju prema uzrocima na smetnje ponašanja koje su nastale primarno i smetnje ponašanja koje su sekundarne zbog nekog drugog organskog poremećaja koji remeti normalnu interakciju s roditeljima i okolinom. Prema Mariji Montessori, karakterne osobine pripadaju području moralnih problema ponašanja i ona općenito govori o poremećajima karaktera te se kod nje uvijek radi o sekundarnim smetnjama ponašanja, koje su kod djeteta izazvane neprimjerenim ponašanjem okoline.

2.14 Integracija djeteta s teškoćama u razvoju u Montessori grupi

Zdrava djeca za ulazak u vrtić ne trebaju nikakve posebne pripreme, oni se mogu prilagoditi na nepoznatu situaciju te imaju svoj način ponašanja.

Djetetu s teškoćama u razvoju mnogi su putovi k samostalnosti zatvoreni. Zbog teškoća ono je drugačije od ostalih. Kod kuće to možda nije upadljivo, jer je obitelj već dugo naviknuta na njegove osobitosti, no u društvu druge djece i odraslih koji ga ne poznaju može doći do velikih problema.

Cilj Montessori zdravstvene pedagogije je podučiti svu djecu zajedničkom odgoju, odrastanju, življenju i učenju zdrave djece i djece s teškoćama u razvoju, kako bi se i jedna i druga međusobno podupirala i uvažavala, pomagala jedna drugima, poticala i pospješivala, obogaćujući život svakog pojedinog djeteta.

Montessori zdravstveni pedagog daje jasne znakove djetetu s teškoćama u razvoju, kad ono svojim ponašanjem uznemiruje drugu djecu. Zdravu djecu treba učiniti osjetljivom na to koje sve probleme ima dijete s teškoćama u razvoju, objasniti im

kako ono svojim ponašanjem ne može na isti način lako upravljati, da se ono trudi shvatiti i oponašati druge i da lako može doći do nesporazuma.

U jednu grupu djece među zdravu djecu uključeno je i troje do četvero djece s teškoćama u razvoju. Djeca individualno rade i njihova se postignuća individualno procjenjuju te stoga nema natjecanja niti nastajanja osjećaja manje vrijednosti. Zdrava djeca u integracijskoj grupi oplemene svoje ponašanje i prošire svoje spoznaje uz djecu s teškoćama. Ona su socijalno inteligentnija od djece koja su odgajana samo u krugu zdrave djece te nauče svrhovito pomoći i primiti pomoć.

Maria Montessori je govorila kako je *put na kojem slabi postaju jači onaj isti na kojem jaki postaju savršeni* (Montessori, 2003).

Za nju je odgoj put usavršavanja djeteta odnosno čovjeka i njezina je pedagogija zaista put kojim mogu krenuti svi.

2.15 Opservacija u Montessori dječjem vrtiću „Srčeko“

Dječji vrtić „Srčeko“ osnovan je 1997. godine i radi po nacionalno i međunarodno verificiranom Montessori programu. Vrtić je smješten u posebno pripremljenom prostoru lijepih obiteljskih kuća na Pantovčaku 115-117, ukupne površine od 850 m² s dvorištem u sklopu kojeg se nalaze cvjetnjak i dječja igrališta s njihaljkama, toboganima i ostalim spravama za poticanje psihomotoričkog razvoja. Vrtić pohađa stotinjak djece u dobi od 1 do 7 godina za koje se brinu posebno educirani odgojitelji, kao i veliki tim stručnih suradnika (<http://srceko.com>, 10.09.2016).

Svaki Montessori vrtić radi prema uputama i pravilima Marie Montessori, pa tako i ovaj. Pri tome se koristi posebno dizajniran didaktički materijal koji služi za pravilno obavljanje Montessori vježbi.

Za potrebe svoga rada dogovorila sam posjet dječjem vrtiću „Srčeko“. Pri dolasku me dočekala pedagoginja koja me ljubazno pozdravila te mi pokušala, kroz razgovor, prenijeti što više znanja iz svoga dugogodišnjeg iskustva u radu u Montessori dječjem vrtiću.

Samim dolaskom u dvorište vrtića, primjetila sam da je vrtić nalik kući, a ne ustanovi. Na ulazu u vrtić je predsoblje koje je opremljeno policama na kojima su male

košarice u koje djeca ostavljaju svoje stvari ili crteže te vješalice s platnenim torbama u koje djeca ostavljaju svoje stvari. Platnene torbe su žute boje, a svaka soba ima drugačiju boju. Pedagoginja mi je objasnila kako se silno drže estetike te da su svi predlošci, kutije, pokrivala i sve ono u čemu se drži materijal određene boje, karakteristične za tu sobu. Na zidu se nalazi oglasna ploča s obavijestima, novostima i jelovnikom na hrvatskom i engleskom jeziku te dječji radovi. Na prvom katu u hodniku je udobna fotelja, fotografija Marie Montessori te sve ono što obilježava nju, odnosno njen život kao i karakteristike Montessori pedagogije.

Soba dnevnog boravka je prostrana, osvijetljena i opremljena materijalom tipičnim za Montessori vrtiće. Materijal je uredno složen, a njegov raspored je svoj djeci već poznat i dostupan što omogućuje djeci da razviju sigurnost i samostalnost u prostoru.

Bogatstvo materijala se najbolje ostvaruje kroz pet centara aktivnosti karakterističnih za Montessori pedagogiju:

2.15.1 Centar za razvoj matematike

Bogat matematički materijal omogućava da se od konkretnog materijala razvije dječja apstrakcija, čime se znatno potiče njegov kognitivni razvoj. Individualan rad svakog pojedinog djeteta pobuđuje interes za upoznavanje brojeva, brojevnog sustava, računskih operacija i geometrije.

Neke od aktivnosti u ovom centru su: razvrstavanje predmeta u skupine, brojenje od 1 do 10, utvrđivanje redoslijeda brojeva, povezivanje brojeva i predmeta, učenje razlomaka, zbrajanje i oduzimanje do 20 i drugo.

Slika 1. Materijal za razvoj matematike

Slika 2. Materijal za razvoj matematike – predlošci za učenje razlomaka

Slika 3. Materijali za razvoj matematike

Slika 4. Materijal za razvoj matematike – oduzimanje i zbrajanje pomoću figurica žabica

2.15.2 Centar za jezik – Hrvatski i Engleski jezik

Materijal za jezik omogućava „čudo u učenju“ jer djeca brzo i spontano nauče čitati i pisati. Vježbe u ovom centru upoznaju djecu s predčitačkim vještinama, razlikovanjem glasova te razlikovanjem velikih i malih slova. Aktivnosti s materijalima su individualne i razlikuju se od djeteta do djeteta, baš kao što se razlikuje i razina jezičnog razvoja kod djece.

Materijali u centru za jezik su slova, pločice sa slovima, slikovne kartice i drugo. Budući da je centar podijeljen na dva dijela, na hrvatski i engleski jezik, materijal je prilagođen učenju oba jezika.

Slika 5. Materijali u centru za jezik

Slika 6. Materijali u centru za jezik

Slika 7. Materijal za razvoj jezika – slaganje riječi

2.15.3 Centar za kozmički odgoj

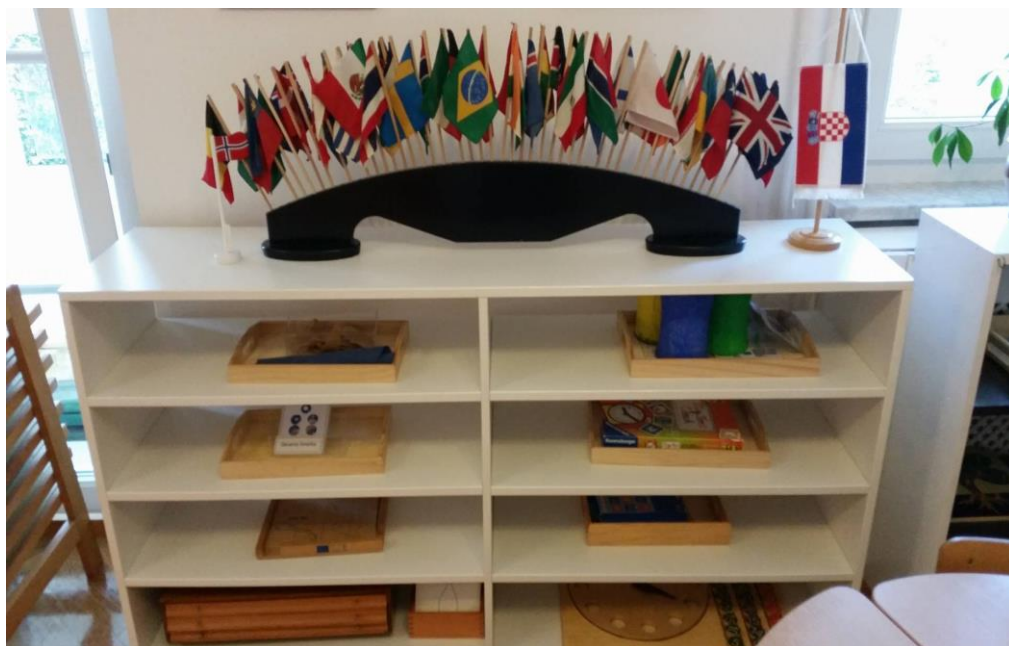
Kozmički odgoj pomaže djeci da upoznaju svijet koji ih okružuje te omogućuje djetetu da upozna prirodne i društvene znanosti, kulture, regije, ekologiju i slično. Cilj kozmičkog odgoja je da djeca zapaze temeljne pojmove koji se odnose na svijet oko njih, odgoj za mir, prihvaćanje različitosti kultura i običaja.

Materijal za kozmički odgoj je vrlo raznovrstan: globusi, kartice sa zastavama, atlasi, zastave, materijali o svemiru, materijali za učenje pojmova iz geologije.

Slika 8. Materijali u centru za kozmički odgoj

Slika 9. Materijali u centru za kozmički odgoj

Slika 10. Materijali u centru za kozmički odgoj

2.15.4 Centar za vježbe iz svakodnevnog života

Materijali u centru za svakodnevni život su među prvim materijalima s kojima se dijete susreće pri dolasku u Montessori vrtić. Razlog tomu jest činjenica da su u tom centru materijali s kojima se djeca susreću i u svom domu pa se pomoću njih lakše prilagođavaju na novo okruženje.

Posuđe, vrčevi, pladnjevi, košare, kvačice, metlice, lopatice, spužve, krpice i ostali materijali u ovom centru su ono čime se odrasli pa i djeca služe u svakodnevnom životu pa aktivnosti s njima pomažu u razvoju samostalnosti i stjecanju samopouzdanja te u konačnici stjecanje važnih životnih vještina.

Slika 11. Materijali u centru za vježbe iz svakodnevnog života

Slika 12. Materijal za razvoj vježbe iz praktičnog života – postavljanje stola

Slika 13. Materijal za razvoj vježbe iz praktičnog života – prelijevanje tekućine

Slika 14. Materijal za razvoj vježbe iz praktičnog života – metenje

Slika 15. Materijal za razvoj vježbe iz praktičnog života – razvrstavanje čarapa

Slika 16. Materijali za razvoj vježbi iz praktičnog života – pranje posuđa i brisanje posuđa

Slika 17. Materijali za razvoj vježbi iz praktičnog života – pranje rublja, vješanje rublja i peglanje

Slika 18. Materijal za razvoj vježbi iz praktičnog života – zakopčavanje, otkopčavanje, vezanje i odvezivanje

Slika 19. Materijal za razvoj vježbi iz praktičnog života – pranje stakla

2.15.5 Centar za razvoj senzomotorike

Osjetilni materijal ima odlučujuću ulogu u razvoju osjetilnih sposobnosti djeteta. Svaki materijal se odnosi na poticanje razvoja jednog osjetila.

Vježbe senzomotorike potiču dijete na korištenje i izoštravanje osjetila. Uz pomoć odgovarajućih materijala, djeca koriste osjetila kako bi spoznala svijet koji ih okružuje.

Ove vježbe provode se uglavnom individualno, osim ako odgojitelj procijeni drugačije.

Koriste se materijali koji potiču razvoj sluha, vida, dodira, mirisa, osjeta topline, osjeta težine i slično.

Slika 20. Materijali u centru za razvoj senzomotorike

Svi materijali, raspoređeni po centrima, su povezani u jednu logičnu cjelinu i raspoređeni od jednostavnog ka složenom, od lakšeg ka težem, od konkretnog ka apstraktnom i od cjelovitog ka pojedinačnom. Materijal za pojedinu vježbu nalazi se uvijek na istom mjestu i uvijek u istom obliku, složen istim slijedom. On mora uvijek biti potpun i čist, a ako se sastoji od više dijelova, oni su složeni na poseban podmetač

koji dijete može lako prenijeti do mjesta na kojem može raditi. Dijelovi pribora su po mogućnosti složeni u istoj boji, što djetetu olakšava snalaženje. Pribor je poredan prema slijedu radnji koje se njime mogu obaviti.

Montessori materijali djeluju preko manualnog rada, ponavljanja i osjetilnog iskustva na duhovni razvoj djece. Iako se većina Montessori vježbi izvodi samostalno, djeca su povezana i prijateljski nastrojena, te u grupi prevladava tišina i ugodno ozračje.

Djeci je omogućeno da sama odlučuju kojim se materijalima i aktivnostima žele baviti i koliko će dugo trajati te je a djetetu odgovornost koliko će se interesirati za određene sadržaje. Nakon što završe sa aktivnošću, djeca vraćaju materijale na za to predviđeno mjesto u istom obliku kakvom su ga našli. Red daje osjećaj sigurnosti i stalnosti, koji je bitan za razvoj djetetove samosvijesti.

3 ZAKLJUČAK

Maria Montessori je bila prva žena liječnica u Italiji. Započela je s definiranjem osnova svoje pedagoške koncepcije u prvom desetljeću dvadesetog stoljeća te je u tom vremenu predstavljala pravi odmak od svih dotadašnjih koncepcija u odgoju. Montessori sustav se konceptijski razlikuje od tradicionalnog odgojno – obrazovnog sustava i sadrži jedinstveni pristup djetetu i njegovim potrebama te međusobno jedinstvo predškolskih i školskih institucija.

Montessori metodika u osnovi sadrži jedinstven pristup tehnici učenja. Naglasak nije na podučavanju djeteta, nego se osigurava poticajna okolina koja povećava djetetovu prirodnu radoznalost i omogućuje djetetu spontano učenje otkrivanjem. Montessori metoda u potpunosti uvažava dječju individualnost, samomotivaciju, jedinstvenu dječju sposobnost samorazvoja i usavršavanja vlastitih sposobnosti te razvijanje potencijala.

Glavna misao Montessori pedagogije „Pomozi mi da to učinim sam“ naglašava važnost djetetove samostalnosti i ukazuje na činjenicu da je dijete u središtu ove pedagogije te je ono centralna ličnost i sve je prilagođeno njemu.

Osnovni zahtjevi Montessori pedagogije ogledaju se u prikladno pripremljenoj okolini koja je uređena po određenim načelima i dogovorenim pravilima, ali omogućuje slobodu aktivnosti. Odgojitelj djetetu pristupa individualno te mu pruža indirektnu pomoć za samoodgoj.

Pripremljenu okolinu čini posebno oblikovan didaktički materijal, složen po svom rasporedu. Važno je napomenuti kako je Montessori materijal autentičan, univerzalan i u svim Montessori vrtićima u svijetu je isti. Služi kako bi pobudio interes kod djece za izvođenje različitih vježbi. Specifičnost Montessori materijala jest da je napravljen tako da omogućuje djetetu da uoči eventualno pogrešku, prilikom služenja njime i mogućnost da istu samostalno ispravi.

Osnovni program se sastoji od pet područja, a to su: poticanje samostalnosti u svakodnevnom životu, poticanje osjetilnosti, poticanje govora, upoznavanje s osnovama matematike i kozmički odgoj.

4 LITERATURA

- Britton, L. (2000). *Montessori: Učenje kroz igru*. Zagreb: Henacom.
- Bašić, S. (2011). Modernost pedagoške koncepcije Marije Montessori. *Pedagogijska istraživanja* 8(2), 205-216.
- Matijević, M. (2001). *Alternativne škole: Didaktičke i pedagoške koncepcije*. Zagreb: Tipex.
- Montessori, M. (2003). *Dijete – tajna djetinjstva*. Zagreb: Naklada Slap.
- Philipps, S. (2003). *Montessori priprema za život: Odgoj neovisnosti i odgovornosti*. Zagreb: Naklada Slap.
- Pitamic, M. (2014). *Pokaži mi kako se to radi: Montessori aktivnosti za vas i vaše dijete*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Privatni Montessori dječji vrtić "Srčecko na adresi <http://srceko.com/> (10.09.2016.)
- Seitz, M., Hallwachs, U. (1996) *Montessori ili Waldorf?*, Zagreb: Educa.
- Stevanović, M. (2003). *Predškolska pedagogija*. Rijeka: Andromeda.

ŽIVOTOPIS

Zovem se Ivana Komesarović, rođena sam 30. lipnja 1993. godine u Zagrebu. Nakon osnovne škole upisujem Školu za medicinske sestre Vinogradska koju sam završila 2012. godine. Nakon završene srednje medicinske škole 2013. godine upisujem Učiteljski fakultet u Zagrebu, odsjek u Petrinji, smjer Rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Uz trogodišnji studij radim kao dadilja te se i u svakodnevnom životu bavim i susrećem s djecom kroz razne aktivnosti i događanja. Za sebe mogu reći da sam marljiva, uporna i snalažljiva u novim situacijama te kao svoje omiljene aktivnosti izdvajam čitanje, film te rekreativno bavljenje sportom. Služim se engleskim jezikom u govoru i pismu te sam informatički pismena.

IZJAVA

o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam samostalno provela aktivnosti i istraživanja literature i napisala završni rad na temu „Maria Montessori“. Stručnim vodstvom u izradi ovog završnog rada mi je pomogao mentor prof. dr. sc. Siniša Opić te mu se ovim putem zahvaljujem na svemu.